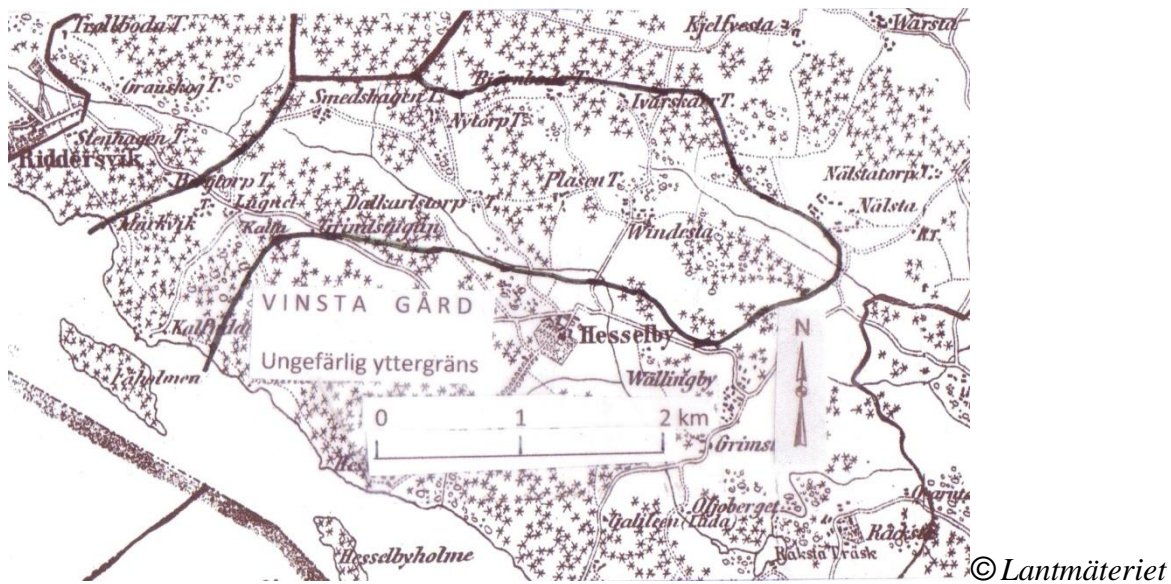

Vinstas historia av Klas-Anders Öhlin

Medgivande 12012/0422

Vinsta var en av Spångas största gårdar och innefattade bl.a. en del av nuvarande Hässelby villastad. Enligt äldre kartmaterial hade gården följande ungefärliga gränser: Från Badhusparken i Hässelby via Smedshagsskolan till kommungränsens hörn mot Järfälla vid Venusvägen och längs denna gräns till hörnet vid Vallörtsgränd. Från denna punkt till Elsbyvägens slut och därifrån österut till grönområdet söder om Nälsta bad- och motionscentrum, då gränsen vände västerut till en punkt där Ulvögatan löper ut i Skattegårdsvägen. Från denna punkt gick gränsen vidare till en punkt där Jämtlandsgatan slutar vid T-banan och sedan till banans korsning med Bergslagsvägen varifrån den fortsatte till en punkt 100 meter NV om Hässelby idrottsplats och sedan vidare till Mälaren strax väster om småbåtshamnen.

Under Vinsta hörde ett antal torp och lägenheter där ett, frågan är vilket, var ett båtsmanstorp. Här medtages enbart de som ligger inom nuvarande Vällingby församling, och vi bortser således från Bergtorp, Lugnet, Kalvudden, Markvik och Smedshagen. Lägena framgår av kartan och torpen var de följande:

©Lantmäteriet Medgivande 12012/0422

1. Den nuvarande mangårdsbyggnaden öster om Vinstavägens södra ände härstammar troligen från 1700-talets början. Den ligger förvånansvärt lågt och nästan sankt. Den egentliga gårdstomten låg dock sannolikt 50-100 meter nordväst om mangårdsbygganden där Viltorpsbacken ligger. Vid mitten av 1800-talet ombyggdes byggnaden till smålägenheter av parstugutyp.
2. Björnboda beboddes 1599 av "Mickel i Björnboda". Namnet lever kvar i gatunamnet Björnbodavägen. Björnbodaskolan ligger nu på denna plats.
3. Daltorp eller Dalkarlstorp är känt sedan 1640-talet då Gustaf Bonde med hjälp av dalkarlar lät bryta mark för parken vid Hasselby slott. På en karta över Hasselby gård från 1652 omtalas torpet som "nybyggie" nära "Stora dalekarlzkierret", som låg nordväst om slottet. Daltorpsvägen påminner om detta torp. I dess närhet finns även Torparfars väg, Torparmors väg, Torparängs-gränd, Torplycke-gränd och Torpslingan. Torpet låg strax söder om de nämnda gatorna.

4. Torpet Ivarskärr nämns 1692. Ivarskärsvägen bevarar namnet. Torpet låg vid vägens östra ände.
5. Statarbostaden Johannelund har givit namn åt Johannelund(s)-toppen.
6. Torpet Nytorp var bebyggt före 1640. Dess namn finns kvar i Nytorpsvägen och låg nära nuvarande Blåsippsbacken.
7. Torpet Plaisiren nämns 1692 och kallas senare även Plaisirn och Plesiren samt, något mindre romantiskt, Plösen. De sista byggnaderna, som var från mitten av 1800-talet, revs på 1960-talet men gav namn åt Plaisirvägen. Torpet fick även ge namn åt Galerie Plaisiren, som öppnades vid Hässelby slott i oktober 1972. En skribent i DN hävdade då, att det var fel att visa förstklassiga konstutställningar 30 T-minuter eller 20 bilminuter från stadens centrum. Svaret i samma tidning blev: "... att kultur inte bara är något för city. Man är utless på det cityinriktade kulturtänkandet. Må Gud bevara oss för att mekaniskt skicka in allt till innerstan så fort ambitionen är att visa det för många besökare. Det är utflyktsmål av många slag vi behöver sprida över hela kommunen." Torpet låg strax öster om Johannelundstoppen.
8. Torpet Vilan låg nära gårdens ekonomibyggnader i nordväst.

På grund av landhöjningen låg området kring Vinsta gårds centrum i strandkanten omkring 2000 f.Kr. År 1901 hittade man vid Ivarskärr en metkrok av ben utan hullingar, men med två s.k. fästehak upptill. Detta bevisar att området åtminstone besöktes av människor vid denna tid. En annan metkrok påträffades i det låga området cirka 350 meter NNV gården.

Ett mindre gravfält låg 250 meter västnordväst om Vinsta gård ungefär mitt mellan gårdshuset och Svensk bilprovningens lokaler. Det utgrävdes och togs bort år 1954 samt innehöll nio stensättningar och en hög. Det har grovt daterats till omkring år 600 e.Kr.

Ett annat gravfält med hela 45 fornlämningar – 5 högar och 40 runda stensättningar – finns ostsydost om Vinsta gård och nära bebyggelsen på höjden. En hög med diametern 10 meter och höjden 0,6 meter fanns där en plan nu ligger mellan brandstationen och COOP:s lokaler.

Ett område, som innefattade såväl gravar som boplats, utgrävdes mellan åren 1962 och 1964. Det låg vid torpet Plaisiren. Här blottade man ett gravfält med ett 70-tal stensättningar i varierande storlek. Man hittade brända ben, keramik, en bronssten, en rakkniv och en genombruten, hjulformig skiva av brons. På den bredvid liggande boplatsen har man hittat stolphål, härdar och stenpackningar. Man har inte kunnat rekonstruera några hus, men kunnat konstatera att delar av anläggningarna tillhört hus. Plaisirens bostadsområde är dock det enda som i Spångas förhistoria visar en bosättning av längre varaktighet. Fyndet har daterats till sena bronsåldern och cirka år 500 f.Kr.

Åldern på gården kan icke fastställas, men den omnämns första gången år 1481 under namnet "Wyndesta". Uppgiften är icke helt säker. Gården kan under slutet av medeltiden ha tillhört släkten Natt och Dag. Två bröder, Lasse och Peder Andersson, redovisades i jordeboken från 1538 då den ene var skattebonde och den andra landbo. Från samma tid härrör en osäker uppgift att antalet öresland, där enheten sannolikt grovt motsvarar 1,5 hektar, skulle uppgå till 29. Vidare redovisas byns skörd till 118,6 tunnor, vilket motsvarar cirka 17,5 kubikmeter. Skörden var till 41 % råg och till 59 % korn. Senare, år 1556, fanns det tre frälsehemman på gården. Namnet Winsta finns belagt 1586 och Windesta år 1595. Namnets inledning kan komma från något av tre mansnamn: Winder, Winde eller Wind. Släktskap kan även finnas med sockennamnet Vinnerstad i Östergötland.

Från 1562 tillhör gården Svante Stures landbogods. Den ärvdes av dottern Sigrid Sture och så småningom av hennes dotterson Claes Kristersson Horn d.y., som avled 1651.

År 1599 redovisas antalet husdjur enligt följande tabell:

Bonde	Kor	Hästar	Ston	Kvigor	Får	Svin
Povel	4	2	2	1	5	1
Staffan	5	2	2	0	12	0
Bertil	3	1	2	0	8	1

Under mitten av 1600-talet blev Vinsta (Vindesta) en av elva sätesgårdar i Spånga. Den räknades till Hässelby och omfattade tre mantal frälse: Norr-, Upp- och Nedergården. Vinsta berördes dock icke av Karl XI:s reduktion år 1680.

År 1689 hette åborna Bengt Olofsson, Erik Persson och Erik Torkelson. År 1711 bor 14 personer i Vinsta. Ingen av församlingens fattiga – nio stycken år 1696 resp. sju stycken år 1702 – bodde dock i Vinsta.

En mantalslängd finns från 1711 och avser kronolänsman Gabriel Östmans fögderi, som motsvarade Spånga socken i Sollentuna härad. Här finns följande antal mantalsskrivna personer för Vinsta:

Gården	8 personer i tre hushåll	Olof Andersson, Johan Jansson och Erik Eriksson m.fam.
Björnboda	1 person	Nils-Mårtensson
Dalkarlstorp	2 personer	Mats Andersson m.fam.
Ivarskärr	1 person	Nils Jansson
Plaisiren	1 person	Jonas Hansson
Nytorp	anges som öde.	

För Johannelund och Vilan saknas uppgifter.

I en husesyn från 1766 anges krogen Kalvudden vara belägen på Vinstas ägor. Uppgiften är förvånande då den uppenbarligen låg mitt för ön Fäholmen, som numera är sammanbyggd med fastlandet där västra delen av Mälärvägen nu ligger. Kalvudden hade dessutom tidigare varit ett torp under Hässelbys ägor.

År 1790 sammanslogs två av Vinstas hemman och 1803 togs allt om hand av inspektorn på Hässelby. Vinstas areal var då större än Hässelbys. År 1838 lades norr- och mellangården direkt under Hässelby och den södra gården utarrenderades. En skräddare från Stockholm innehade gården under 1840-talet då bostadshuset totalrenoverades. Nästa arrendator misslyckades i sin verksamhet och blev vräkt. Även den södra gården lades därefter under Hässelby.

Under 1800-talet hade Vinsta enligt husförhörslängderna följande befolkning där osäkra siffror anges inom parentes:

Vinsta gård	År 1850 =38	År 1899 =28
Björnboda	7	3
Dalkarlstorp	5	12
Ivarskärr	5	3
Johannelund	(7)	(6)
Nytorp	7	9
Plaisiren	8	4
Vilan	(7)	(6)
TOTALT	84	71

Kring år 1870 gick en landsväg från öster genom Bromma förbi Vällingby och Hässelby och vidare till Riddersvik. Från denna gick en väg till Vinsta där den slutade. Lokalvägar gick sedan från Vinsta till de olika torpen.

År 1888 var fattigvården organiserad i rotar där Vinsta hörde till Hässelby rote, som hade direktör F. Leissner på Hässelby som fattigvårds-föreståndare.

Stockholms stad hade använt Fjäderholmarna som avstjälplingsplats för sopor och andra avfallsprodukter men då detta ej längre ansågs lämpligt inhandlades år 1885 Riddersvik och Lövsta för ändamålet. En järnväg projekterades och anlades av Stockholm-Västerås-Bergslagens järnvägar från Spånga till Lövsta. Den invigdes år 1889. Persontrafik bedrevs även på den sex kilometer långa sträckan Riddersvik-Spånga med tio tåg i varje riktning år 1914.

Kring år 1900 hade småhusbebyggelsen i Solhem expanderat till Vinstas norra delar. År 1907 indelades Spånga i fyra fjärdingsmannadistrikt då Vinsta med omgivning placerades i fjärde distriktet. Stockholms stad inköpte Vinstas mark år 1931 och området inkorporerades liksom hela övriga Spånga med stadens kommun år 1949. Industriområdet väster om nuvarande Bergslagsvägen, som numera kallas Vinsta företagsområde, utbyggdes huvudsakligen under 1960- och 70-talen. Inom området finns ett fåtal äldre villor från 1920- till 1950-talen på stora tomter. Utbyggnaden från 1970-talet och senare har skett med radhus, parhus, kedjehus och villor i varierande stilar. Ett fåtal hyreshus finns vid Björnboda torg.

Sommaren och hösten 1947 var osedvanligt torra. Då hotade brunnen i Vinsta liksom vid andra gårdar att torka ut, då vattenfrågan även under mer normala år kunde vara problematisk. I väntan på en framtida lösning, då inkorporeringen med Stockholm skett, placerades en vattencistern om 1200 liter ut, vilken fylldes från brandposter i Solhem.

För cirka 40 år sedan renoverades Vinsta gårds exteriör av Stockholms stad och dess inre av hemvärnsmän ur Spånga-Hässelby hemvärnsområde. Gården disponerades därefter av hemvärn, FBU, lottakår, Röda korset, bilkårister, Spånga skytteförening och en brukshundsklubb. Numera disponerar scouterna gården för sin verksamhet.

Dagens allmänna kommunikationer sker via T-banans station Johannelund i södra kanten av industriområdet och med ett antal busslinjer som utgår från Vällingby centrum.

© Lantmäteriet Medgivande 12012/0422

Litteratur: Staf, Nils: Spånga sockens historia, 1966

Sax, Ulrika: Vällingby – ett levande drama, 1998

Wisth, Britt: I Stockholm utanför tullarna, 2005

Svenska Järnvägsföreningen: Sveriges Järnvägar 1914

Öhlin, Klas-Anders: Kring en församlings tillblivelse, 2006

Öhlin, Klas-Anders: Vällingby i gamla tider, manus.